कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको अध्ययन

अम्बिका सुवेदी

परीक्षा क्रमाङ्क : २८०५५९/०७३

त्रि. वि. दर्ता नं. : ९-२-८२७-१५-२००९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा. शि.५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

२०७३/२०१६

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि. वि. कीर्तिपुर

कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको अध्ययन ०६४/०७३ अम्बिका सुवेदी २०७३

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोध प्रतिवेदनभित्रका सामग्रीहरू कहीँकतैबाट साभार गरिएको छैन । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । यो शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

....

अम्बिका सुवेदी

शोधार्थी

मिति : २०७३/०९/०५

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको (नेपा.शि. ५४४) को पाठ्यक्रमको प्रयोजनका छात्रा अम्बिका सुवेदीद्वारा **कक्षादशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार गरिएको हो । मिहेनतपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी

शोध निर्देशक

मिति : २०७३/०९/०६

Dec 21, 2016

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कीर्तिपुर काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, विश्वविद्यालय क्याम्पस कीर्तिपुरका छात्रा अम्बिका सुवेदीद्वारा **कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र नेपाली विषयको स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त भएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क.सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	....
२.	भोजराज ढुङ्गेल (शोध विशेषज्ञ)	....
३.	प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी (शोध निर्देशक)	....

मिति : २०७३/०९/२४

Jan 08, 2017

कृतज्ञताज्ञापन

कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधकार्य त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत नेपाली शिक्षा ५४४ प्रयोजनका लागि तयार गरिएको हो ।

प्रस्तुत शोधपत्र आदरणीय गुरू प्रा.डा. पारसमणि भण्डारीज्यूको निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । आफ्नो अत्यन्त व्यस्तताको बाबजुत पनि मेरो शोधकार्यको शीर्षक चयन, सामग्री सङ्कलन लगायत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा आइपरेका कतिपय कठिनाइलाई स्वभाविक रूपमा निवारण गरिदिई यो शोधपत्र तयार पार्नमा अनवरत सहयोग र कुशल निर्देशन गर्नुहुने गुरू प्रा. डा. पारसमणि भण्डारीज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । शोधपत्र निर्माणका क्रममा विभिन्न सल्लाह तथा सुझाव दिई सहयोग पुऱ्याउने भाषा शिक्षा विभागका सम्पूर्ण गुरूहरूप्रति उच्च आभार प्रकट गर्दछु । त्यसैगरी कक्षा उपलब्ध गराएर सहयोग गर्नु हुने ललितपुर जिल्लाका दशवटै माध्यमिक विद्यालयका प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरू र विद्यार्थीहरूप्रति पनि आभार प्रकट गर्दछु ।

मेरो जीवनको हरेक क्षेत्रमा सफलताको कामना गर्दै उच्च शिक्षाको विशिष्ट स्तरमा पुऱ्याउने मेरा पूजनीय माता पिताका साथै सपरिवारलाई मेरो सम्पूर्ण सफलताको श्रेय जान्छ । त्यस्तै शोधपत्र लेखनका क्रममा विभिन्न समस्यालाई सहज रूपमा समाधान गर्न सल्लाह सुझाव प्रदान गर्नुहुने साथीहरूप्रति आभार प्रकट गर्दछु । अनुसन्धानका क्रममा सामग्री जुटाउनमद्दत गर्ने वहिनी यसोदा सुवेदीलाई धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु । अन्त्यमा शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा टङ्कन र शुद्धीकरण गरिदिनु हुने दाइ विपिन सुवेदीलाई पनि म हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अम्बिका सुवेदी

शोधार्थी

शोधसार

शोधशीर्षक : 'कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको अध्ययन'

शोधार्थी : अम्बिका सुवेदी

शोधनिर्देशक : प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी

विभाग क्याम्स : नेपाली भाषा शिक्षा विभाग विश्वविद्यालय क्याम्पस, कीर्तिपुर

शैक्षिकसत्र : २०७०/०७३

अध्याय : सात

पृष्ठ सङ्ख्या : २१+६४

उद्देश्य

प्रस्तुत अध्ययन निम्नलिखित उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ :

(क) ललितपुर जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको पहिचान गर्नु,

(ख) विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको विश्लेषण गर्नु,

(ग) लैङ्गिक र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति पहिल्याउनु ।

शोध प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपाली शिक्षा ५४४ को आवश्यकता पूर्तिका निम्त तयार पारिएको हो ।

यस अध्ययनको उद्देश्य ललितपुर जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको पहिचान गर्नु, विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको विश्लेषण गर्नु, लैङ्गिक र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति पहिल्याउनु रहेका छन् ।

अध्ययन विधिका रूपमा क्षेत्रीय अध्ययन विधिको अवलम्बन गर्दै नमुनाका रूपमा ललितपुर जिल्लाका पाँच सामुदायिक र पाँच संस्थागत विद्यालयबाट दश दश जनाका दरले

१०० जना कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई छनोट गरिएको छ । साधनको निर्माणका लागि अदृष्टाशं सामग्रीबाट स्वतन्त्र कथा लेखन सम्बन्धी शीर्षक दिइयो र दृष्टाशं सामग्रीबाट निर्देशित कथा लेखनका लागि निर्धारित बुँदाहरू दिइएको छ । विद्यार्थीहरूले लेखेका उत्तरपुस्तिकाहरूलाई विषयवस्तुको सङ्गठन, विषयवस्तुको प्रस्तुतीकरण र भाषिक शुद्धताका आधारमा परिक्षण गरियो । व्याख्या तथा विश्लेषणमा समग्र विद्यार्थीका आधारमा विद्यालय प्रकृति, भाषिक पृष्ठभूमि र लैङ्गिक आधारमा दुईवटा शीर्षक, उपशीर्षक, तालिका, स्तम्भ चित्रमा तुलनात्मक रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनलाई शोध परिचय, पूर्व कार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा, अध्ययन विधि र प्रक्रिया, व्याख्या तथा विश्लेषण समग्र विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको स्थिति, विद्यालय प्रकृतिको आधारमा कथा लेखन क्षमताको स्थिति, लैङ्गिक र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा कथा लेखन क्षमताको स्थिति र सारांश, निश्कर्ष र उपयोगिता गरी जम्मा सात अध्यायमा विभाजित गरिएको छ ।

शोध निष्कर्ष

ललितपुर जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको अध्ययनबाट निम्नलिखित निष्कर्षहरू निकाल्न सकिन्छ :

- समग्र विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमता गणितीय प्रतिशताङ्कका आधारमा ४९ प्रतिशत विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमता मध्यमानभन्दा माथि ५१ प्रतिशत विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमता मध्यमानभन्दा तल रहेकाले ललितपुर जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताबिच एकरूपता रहेको छैन

- विद्यालय प्रकृतिका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूमा ५० प्रतिशतभन्दा माथि कथा लेखन क्षमता भएका विद्यार्थीहरू १८ प्रतिशत रहेका छन् र संस्थागत विद्यार्थीहरूमा ५० प्रतिशतभन्दा माथि कथा लेखन क्षमता भएका विद्यार्थीहरू ४० प्रतिशत रहेका छन् र यस आधारमा सामुदायिकभन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमता तुलनात्मक रूपमा उच्च रहेको छ ।

- लैङ्गिकताका आधारमा समग्र छात्र विद्यार्थीहरूको मध्यमान ४५.९ प्रतिशत रहेको छ र समग्र छात्रा विद्यार्थीहरूको मध्यमान ४२.४ प्रतिशत रहेकोले छात्राको भन्दा छात्रको कथा लेखन क्षमता तुलनात्मक रूपमा राम्रो रहेको देखिन्छ।
- भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा हेर्दा नेपाली पहिलोभाषी विद्यार्थीको मध्यमान ४५.९० प्रतिशत र नेपाली दोस्रोभाषी विद्यार्थीहरूको ४२.७७ प्रतिशत रहेकाले नेपाली पहिलोभाषी विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमता उच्च रहेको देखिन्छ।

विषयसूची

अध्याय एक

शोधपरिचय

१.१	पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्याकथन	२
१.३	शोधको उद्देश्य	३
१.४	शोशकार्यको औचित्य	३
१.५	शोधकार्यको सीमाङ्कन	४
१.६	शोधपत्रको रूपरेखा	५

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१	पूर्वकार्यको पुनरावलोकन	६
	२.१.१ पुस्तक पुनरावलोकन	६
	२.१.२ शोध पुनरावलोकन	८
२.२	कथाको सैद्धान्तिक अवधारणा	१५
	२.२.१ पृष्ठभूमि	१५
	२.२.२ कथाको परिभाषा	१७
	२.२.३ कथाका तत्त्वहरू	१८
	२.२.४ लेखाइ सिप र कथा विधा	२१
	२.२.५ लेखाइ शिक्षणको महत्त्व र आवश्यकता	२२
	२.२.६ माध्यमिक तहमा कथा शिक्षणको उद्देश्य	२३
	२.२.७ लेखाइ सिपको विकासमा कथा लेखनको महत्त्व	२४
	२.२.८ विद्यालय तहमा कथा शिक्षणको प्रयोजन	२५

२.२.९ मा.वि.तहको वर्तमान पाठ्यक्रममा कथा विधाको स्थान र शिक्षण प्रक्रिया २५

अध्याय तिन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१ जनसङ्ख्या र नमुना छनोट २८
३.२ प्रतिनिधि नमुना २९
३.३ सामग्री निर्माण तथा सङ्कलन २९
३.३.१. प्राथमिक स्रोत ३०
३.३.२ द्वितीयक स्रोत ३०
३.४ पूर्वपरीक्षण ३०
३.५ मानकीकरण ३०
३.६ परीक्षण कार्यान्वयन ३१
३.७ तथ्याङ्क सङ्कलन तथा व्याख्या विश्लेषण ३१

अध्याय चार

समग्र विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको स्थिति

४.१ समग्र विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ३३
४.१.१ प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति ३३
४.१.२ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा समग्र विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति ३५

अध्याय पाँच

विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा कथा लेखन क्षमताको स्थिति

५.१ विद्यालय प्रकृतिका आधारमा कथा लेखन क्षमताको स्थिति ३७

५.१.१ प्रतिशतका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ३८

५.१.२ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ४०

५.१.३ प्रतिशतका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ४१

५.१.४ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ४३

अध्याय छ

लैङ्गिक र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा कथा लेखन क्षमताको तुलना

६.१ लैङ्गिक आधारमा विद्यार्थीहरूको कथा लेखन क्षमताको तुलना ४५

६.१.१ प्रतिशतका आधारमा छात्रा विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ४६

६.१.२ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रा विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ४७

६.१.३ प्रतिशतका आधारमा छात्र विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ४९

६.१.४ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्र विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ५०

६.२ भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा कथा लेखन क्षमताको तुलना ५१

६.२.१ प्रतिशतका आधारमा नेपाली पहिलोभाषी विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ५३

६.२.२ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली पहिलोभाषी विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ५४

६.२.३ प्रतिशतकका आधारमा नेपाली दोस्रोभाषी विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ५६

६.२.४ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली दोस्रोभाषी विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ५७

अध्याय सात

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

७.१ सारांश ५९

७.२ निष्कर्ष ६०

७.३ उपयोगिता ६१

७.३.१ नीतिगत उपयोगिता ६१

७.३.२ प्रयोगगत उपयोगिता ६२

७.४ सुझाव ६२

७.५ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू ६४

सन्दर्भसूची

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

पृ.सं.

तालिका नं. १ : प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ३४

तालिका नं. २ : मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा समग्र विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ३५

तालिका नं. ३ : विद्यालय प्रकृतिका आधारमा कथा लेखन क्षमताको तुलना ३७

तालिका नं. ४ : प्रतिशतका आधारमा संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ३९

तालिका नं. ५ : मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ४०

तालिका नं. ६ : प्रतिशतका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ४२

तालिका नं. ७ : मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको कथा लेखननन क्षमताको स्थिति ४३

तालिका नं. ८ : लैङ्गिक आधारमा कथा लेखन क्षमताको तुलना ४५

तालिका नं. ९ : प्रतिशतका आधारमा छात्रा विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ४७

तालिका नं. १० : मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रा विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ४८

तालिका नं. ११ : प्रतिशतका आधारमा छात्र विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ४९

तालिका नं. १२ : मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्र विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ५०

तालिका नं. १३ : भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा कथा लेखन क्षमताको तुलना ५२

तालिका नं. १४ : प्रतिशतका आधारमा नेपाली पहिलोभाषी विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ५४

तालिका नं. १५ : मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली पहिलोभाषी विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ५४

तालिका नं. १६ : प्रतिशतका आधारमा नेपाली दोस्रोभाषी विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ५६

तालिका नं. १७ : मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली दोस्रोभाषी विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति ५७

चित्रसूची

		पृ.सं.
वृत चित्र नं. १	: मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति	३६
स्तम्भ चित्र नं. २	: विद्यालय प्रकृतिका आधारमा काथालेखन क्षमताको तुलना	३८
स्तम्भ चित्र नं. ३	: मध्यमानका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति	४१
स्तम्भ चित्र नं. ४	: मध्यमानका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति	४४
स्तम्भ चित्र नं. ५	: लैङ्गिकताका आधारमा कथा लेखन क्षमताको तुलना	४६
स्तम्भ चित्र नं. ६	: मध्यमानका आधारमा छात्र विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति	४८
स्तम्भ चित्र नं. ७	: मध्यमानका आधारमा छात्रा विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति	५१
स्तम्भ चित्र नं. ८	: भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा कथा लेखन क्षमताको तुलना	५३
स्तम्भ चित्र नं. ९	: मध्यमानका आधारमा नेपाली पहिलोभाषी विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति	५५
स्तम्भ चित्र नं. १०	: मध्यमानका आधारमा नेपाली दोस्रोभाषी विद्यार्थीको कथा लेखन क्षमताको स्थिति	५८